

THE WORKS OF ERKIN AZAM. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(12), 1007-1010.

7.G'aniyevna, Toshxujayeva Shoiraxon. «IRONY IN THE WORKS OF ERKIN A'ZAM.» Open Access Repository 9.3 (2023): 167-170.

Saydaliyeva Mahliyoxon Ulug'bek qizi
Qo'qon davlat pedagogika instituti

FONOSTILISTIK TADQIQOTLARNING SOTSIOLINGVISTIK ASPEKTLARI

Annotatsiya. Zamonaviy tilshunoslikning yetakchi yo'nalishlaridan biri til hodisalarini o'rganishda kommunikativ yondashuvdir. Bu yondashuv tilni ijtimoiy faoliyat jarayonida o'rganadi. Til muloqot nazariyasi sifatida o'rganilganda bir necha omillar tufayli variantlilik xususiyatini aks ettradi. Bu omillar ijtimoiy, hududiy, funksional-stilistik, temporal bo'lishi mumkin. Bulardan ijtimoiy omilni misol qilib olinganda, dialektlar, shevalar ma'lum jamoaga xizmat qilishi va og'zaki muloqotdan tashqarida mavjud bo'la olmasligini tushunamiz.

Kalit so'zlar. Sotsiolingvistika, fonostilistika, variantlik, kommunikativ omil, funksional-stilistik xususiyatlar.

Аннотация. Одним из ведущих направлений современного языкознания является коммуникативный подход к изучению языковых явлений. Этот подход изучает язык в процессе социальной деятельности. Когда язык изучался как теория коммуникации, он отражал характеристику изменчивости, обусловленную несколькими факторами. Эти факторы могут быть социальными, территориальными, функционально-стилистическими, темпоральными. Взяв в качестве примера социальный фактор, мы понимаем, что диалекты служат определенной общности и не могут существовать вне устного общения.

Ключевые слова. Социоллингвистика, фоностилистика, вариант, коммуникативный фактор, функционально-стилистические признаки.

Annotation. One of the leading directions of modern linguistics is the communicative approach to the study of language phenomena. This approach studies language in the process of social activity. When language was studied as a theory of communication, it reflected the characteristic of variability due to several factors. These factors can be social, territorial, functional-stylistic, temporal. Taking the social factor as an example of these, we understand that dialects serve a certain community and cannot exist outside of oral communication.

Key words. Sociolinguistics, phonostylistics, variant, communicative factor, functional-stylistic features.

Muloqot jarayonida tanlanayotgan lisoniy vositalar ko'pgina ijtimoiy omillarga bog'liq, ba'zan bunday omillar bir birini to'ldiradi ba'zan qarama-qarshilikni yuzaga keltiradi. Fonostilistika sohasi ham til o'rganish jarayonini boshqa fanlararo muvofiqlashtirish va so'ngra ularga qiyoslash natijasida o'rganilish obyekti qilib bir jihatni cheklash orqali vujudga kelgan. Fonostilistika fonetika, sotsiolingvistika, stilistika,

akustika sohalari chorraxasida paydo bo'lgan. Garchi yuqoridagi fanlar kesishishidan paydo bo'lgan bo'lishga qaramay, fonostilistika og'zaki nutqda mavjud, orfografik aks etmaydigan tovush va prosodik hosidalarini o'rganishni bitta nuqtaga to'playdi. Avval bunday hodisalar turli fanlar bo'yicha vaziyat taqazosidan kelib chiqib alohida olib borilgan bo'lsa, endilikda ularni ijtimoiy, stilistik, fonetik tizimlarning funksional-stilistik xususiyatlarini bir fan fonostilistika doirasida o'rganish mumkin. Rus tilshunosligida 1960-1980-yillar davomida og'zaki nutqning turli shakllari va turlarda fonetik vositalarning ishlash qonuniyatlari bilan tasniflangan fono-stilistik tadqiqotlar izchil rivojlangan. Jumladan K.K.Barishnikov, I.G.Torsuev, A.S.Selyx ishlari bunga misol bo'la oladi. Fonostilistik tadqiqotlar og'zaki nutqni har tomonlama o'rganishga asoslangan. N.I.Portnova kelajakda fonostilistik variantlik ijtimoiy-stilistika sifatida qaraladi degan. Trubetskoy fonetistlar nutqda yuzaga keladigan alohida tovushlarning talaffuzdagi o'zgarishi bilan shug'ullanishi va ularning qonuniyatlarini topishi kerak deb yozgan. Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib shuni aytish mumkinki, bir qator fonetik o'zgarishlarni lingvistik qoidalar bilan tushuntirib bo'lmaydi, shunda sotsiolingvistik xarakterdagi farazlarga murojaat qilishga to'g'ri keladi. Fonetik hodisalarning ijtimoiy o'zgaruvchanligi haqida turli tilshunoslar fikr yuritgan. Jumladan, A.D.Shveyser situatsion o'zgaruvchanlik vaziyat va aloqaga qarab ma'lum lingvistik vositalardan foydalanishni va jamiyat tuzilishi bilan bog'liq sinfiy o'zgaruvchanlikni talab qiladi – deb yozgan. Jamiyat va til o'rtasidagi o'zaro korrelyativ munosabat o'rnatish uchun til sathlaridagi ijtimoiy omillarni hisobga olish kerak. N.I.Portnova bunday omillarga quyidagicha misol keltiradi:

1. Axborot beruvchining ijtimoiy kelib chiqishi va mavqei
2. Axborot beruvchining kasbiy maqomi
3. Axborot beruvchining savodxonlik darajasi
4. Axborot beruvchining yosh guruhi
5. Axborot beruvchining ma'lum hududga mansubligi

Bu omillar muloqot jarayoniga ikki xil toifaga bo'linishini ham aytib o'tadi:

1. Funksional-stilistik
2. Situatsion-kommunikativ

Birinchi toifadagi omillar fonostilistikada o'rganiladi, lekin bu omillar klassifikatsiyani ishlab chiqish vazifasini sotsiolingvistika barajadi. Fonostilistika ijtimoiy muloqotda fonetik xodisalarning vazifasi va hissiy ottenkalarini yoritib beradi. Qolaversa, jamiyatda statik va dinamik jihatlar mavjud. Funksional stilistik tadqiqotlar hozirgi demografik o'zgarishlarning tilga ta'sirini sotsiolingvistik jihatdan tushunishga yordamlashadi va sotsiolingvistika uchun yangi ijtimoiy normalarni yaratishga asos bo'ladi. Ijtimoiy situatsion-kommunikativ omillarga keladigan bo'lsak Portnova quyidagilarni misol qilib keltirib o'tadi:

- Nutq harakatining sodir bo'lish sharoiti
- So'zlash vaqtida muloqot obyektining mavjudligi yoki yo'qligi
- Nutqning vaqtinchalik muddati
- Nutq paytida kommunikantlarda fizik faoliyat, harakatning mavjudligi
- Aloqa ishtirokchilarining soni va muloqotdagi faollik darajasi
- Muloqot ishtirokchilariga xos ijtimoiy-psixologik xususiyat
- Aloqa ishtirokchilarining munosabatini tavsiflovchi xususiyatlar

- Nutq mavzusidan habardorligi, nutq mavzusida suhbatlashishga tayyorligi
- Nutq ishtirokchilarining tanishlik darajasi, munosabatning rasmiy norasmiyligi

Situatsion-kommunikativ omilda muloqot tonalligi faqat og'zaki nutqiy vaziyatdan va ohangdan kelib chiqadi, bularsiz muloqotni to'liq tahlil qilib bo'lmaydi. Bu xususiyat funksional-stilistik omilga ham tegishli. Demak, kommunikativ faoliyat sohasi va muloqot holati tilning ijtimoiy xususiyati parametrlaridir va fonetik-stilistika tilning ijtimoiy xususiyatlarini ochishga yordam beruvchi tilshunoslikning bo'limlaridan biri.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. А.Д.Швейсер. Современная социалингвистика: Теория, проблемы, методы. Изд. 4-э.М.:Книжный дом "Либроком",2012.
2. А. Shomaqsudov, I.Rasulov, R.Qo'ng'urov, H.Rustamov O'zbek tili stilistikasi. Toshkent, O'qituvchi 1983.
3. Н.И.Портнова Фоностилика французского языка. Учебное пособие для вузов. Москва высшая школа 1986.
4. Н.С.Трубетской Основы фонологии. Москва 1960
5. С.Каримов. Ўзбек тилининг фонетик стилистикаси. Монография. – Самарқанд: СамДУ нашри, 2016.

Xoshimova Dilso'z Rasuljon qizi
Qo'qon davlat pedagogika instituti ingliz tili va adabiyoti
kafedrasi o'qituvchisi

ALLYUZIYA KONSEPT IFODALOVCHI STILISTIK FIGURA SIFATIDA (VATAN KONSEPTI ALLYUZION IFODASI)

Annotatsiya. XX asrning oxirida yangi lingvistik tadqiqot paradigmaları paydo bo'ldi va faol rivojlandi, bu bizga tashbehni intertekstuallikni faollashtirish usuli va inson tafakkurining vositalaridan biri sifatida ko'rib chiqishga imkon beradi. Bu "asbob" atrof-muhitni tushunish va turli psixik tizimlar orasidagi assotsiativ munosabatlarni aniqlash imkonini beradi. Ushbu maqolada ishoralarni o'rganishning zamonaviy usullari muhokama qilinadi. Ishorani adabiy, lingvosemiotik, intertekstual, kognitiv, kognitiv-diskursiv, lingvostilistik va lingvokulturologik yondashuvlar nuqtai nazaridan ko'rib chiqish mumkin. Allyuziya har bir usulda juda keng tushuniladi, bu esa bitta ta'rifni ishlab chiqishni qiyinlashtiradi.

Kalit so'zlar. intertekstuallik, adabiy yondashuv, lingvo-stilistik yondashuv.

Annotation. At the close of the 20th century, new linguistic research paradigms emerged and were actively developed, allowing us to view allusion as a method of activating intertextuality and as one of the tools used in human thought. This "tool" offers the chance to comprehend the environment and identify associative relationships between various mental systems. The paper at hand looks at modern methods for allusion research. From the perspectives of literary, linguosemiotic, intertextual, cognitive, cognitive-discursive, lingostylistic, and linguocultural approaches, allusion